

WIM WENDERS

VISOKA ŠOLA POGLEDOV

Pričujoče besedilo povzema uvodni del razgovora z Wimom Wendersom, ki ga je pred študenti francoskih filmskih šol in pred kamerami pariške FEMIS vodil urednik revije *Positif* Michel Ciment. Wim Wenders je prišel na oder med bliskanjem fotografskih bliskavic, izvil iz torbe prenosni računalnik in pričel:

Laptopa nisem na mizo postavil zato, da bi vas impresioniral, temveč preprosto zato, ker sem preneumen. Doma sem namreč pozabil sprintati besedilo, ko pa sem to hotel storiti tukaj, je ven prišla nekakšna kitajščina: vprašaji, številke in zvezde... *Bla-bla* torej. Strani so bile videti kot tisti stripovski oblaki pri Tintinu, kadar se ta ujezi. Zato moram svoje beležke brati kar z ekrana.

Moja prva beležka je v zvezi z naslovom tega pogovora, *Lekcija o filmu*. Če vprašate mene, je naslov napačen - saj daje slutiti, da je mogoče film poučevati in se o njem, posledično, tudi kaj naučiti. To pa ni čisto res. Natančneje, vsaj jaz tega ne verjamem. Cetudi se je ob filmu in z njim mogoče veliko naučiti, to še ne pomeni, da ga je mogoče poučevati. Tisto, kar bi se v zvezi s filmom upal poučevati, sodi zgolj na tehnično področje, nič več. Se pravi, obrtni vidiki mojega poklica, poklica, s katerim se boste nekega dne tudi sami ukvarjali. Lahko bi torej govoril le o obrti: o kadri-ranju in razrezu, o gibanju kamere ali o objektivih, o svetlobi... skratka, o vprašanih režije. Navsezadnje bi lahko govorili tudi o proračunih, o financiranju, o tem, kako narediti plan snemanja. Toda vse to je obrt. To obrt občudujem, tudi o njej bi konec koncev rade volje govoril - toda ta obrtna plat je le surovina, so le orodja in pripomočki. Ni pa to film. Predavanje pa se, kot veste, imenuje *Lekcija o filmu*. Vse tisto, kar zares šteje v filmu, je nepojasljivo, ne pusti se poučevati. Zakaj torej sedim danes tu pred vami? Morda prav zato, da vam skušam pojasniti to protislovje.

Kako se je torej mogoče naučiti filma? Z očmi? Ne, saj oči konstatirajo, vendar ne razumejo. Z možgani? Tudi ne, saj možgani analizirajo, vendar sami niso nič. S srcem torej? Celo to ne, saj ima srce sicer res čustva, a jih ne zna uporabljati. Potemtakem šele z enotnostjo oči, možganov in srca sploh pričenjamo videti film, ga jemati in se ga torej učiti. Toda kaj se lahko naučimo? Morda pogleda? Celo pogled še ne naredi filma. Pogled je najprej vaš. Vsi znajo gledati, vendar vsi ne delajo filmov. Na srečo... Če je pogled sprva indiferenten, kaj je tisto, kar ga naredi drugačnega? Rekel bi, da je šele drža tista, ki ga naredi za pogled. Drža tistega, ki gleda. Obstaja, denimo, *pogled ljubezni*. Tega se seveda ne da naučiti, ta se zgodi. Zgodi

se med zaljubljeni, med starši in otroci, med neznanci ... Lahko je naperjen na predmete, na živali, na obraz, če ste velik slikar. V vseh teh primerih je ljubezen tista, ki gleda. Ljubezen je pogled in tvori pogled. Obstaja tudi *pogled nežnosti*. Je nekoliko bolj oddaljen od ljubezenskega pogleda, včasih tudi nekoliko manj posesiven, zagotovo pa manj strasten. Vsi poznate ta pogled, srečujete ga v življenju. Tudi tega pogleda se ne da naučiti: imate ga ali pa ga nimate. Obstaja tudi *vprašljiv pogled*, ki ga zanima predvsem resničnost, resnica neke zadeve, nekega čustva, neke okoliščine... Obstaja *lahkoten pogled*, ki naredi stvari lahkotne, pogosto celo smešne... Tule sem si zabeležil, da ta ni ravno moja specialnost... Bliže mi je neki drug pogled, ki sem ga priložnostno poimenoval *misleči pogled*.

Je pa še drug pogled, so drugi pogledi: cinični pogled, pogled prezira in pogled gnusa, pogled indiferentnosti etc. etc. Vendar z njimi ne bomo izgubljali časa. Nobenega od teh pogledov se ne da naučiti, razen z ogledovanjem samega

življenja. Hočem reči, za pogled ni šol - in potemtakem tudi lekcij ni! S svojim pogledom - oziroma s svojimi pogledi, v množini, če ste jih sposobni usklajevati - ste preprosto rojeni ali pa ste se ga/jih morali naučiti skozi življenje, malo tu in malo tam. Vendar pa film ni življenje. V najboljšem primeru je film refleks življenja, je njegova refleksija. Življenje se v filmu reflektira kot v ogledalu. Film je torej skupek vsega tega: oči, glava, srce - pozabil sem še želodec -, ki skupaj gledajo v ogledalo in vse, kar vidijo, povežejo s tisto dispozicijo, ki ji pravimo spomin. To je tisti komplet, tisto kompleksno dejanje, ki se ga preprosto ne da poučevati, vsaj po moje ne. Razen... Razen... In zdaj bom nasprotoval vsemu, kar sem vam doslej povedal. Razen kolikor vendarle ne obstaja neka šola, v kateri se lahko naučimo gledati - če smo le pripravljeni vanjo vstopiti z vsem svojim srcem, glavo, očmi in želodcem in pozabiti tako na tiste poglede, s katerimi smo bili rojeni, kakor tudi na tiste, ki smo se jih naučili v življenju. Če smo torej pripravljeni znova postati otrok in verjeti

pogledu drugega... Če nam uspe vse to, če nam uspe slediti pogledu drugega, potemtakem privzeti držo drugega, videti z očmi nekoga drugega - tedaj se vendarle lahko naučimo gledati. *Ta šola se imenuje zgodovina filma*. Zgodovina filma je dejansko zgodovina pogleda. To je edina šola, zares visoka šola, in to je njena edina lekcija. Rekli mi boste, da je za vas, ki ste študentje filma, gledanje pač nekaj samoumevnega. Toda rekli mi boste tudi, da to ni dovolj, da to počno vsi. Vi bi radi tudi kaj pokazali. Želite pokazati svet, pokazati zgodbe, pokazati neverjetne, še nikoli videne reči. Toda zapomnite si: Nikoli ne kažete najprej sveta, zgodb ali neverjetnih reči. *Vselej kažete najprej svoj lastni pogled!* Ljudje so prepričani, da je kamera ena taka naprava z objektivom spredaj, ki snema samo v eno smer, ki snema tisto, kar je pred njo. Toda to je tako zelo narobe, to je popolnoma narobe. Kamera vedno snema v dve smeri: skozi *objektiv* snema tisto, kar je pred njo; zato pa na drugem koncu, skozi *subjektiv*, jasno, zavestno in vztrajno kaže tisto, kar je za

njo. Za njo pa je pogled! Film ni ploščat, temveč ima dve plati - tako kot denar, s katerim plačamo filmski trak: na eni strani je svet, na drugi pa so oči, ki gledajo. Je pogled, ali še bolje, je drža pogleda. Nemščina je v zvezi s tem zelo dvoumna in kaže to dvojnost na izjemen način: ima isto besedo za obe smeri, za obe strani. Plan, kadriiranje, vse, kar je v kadru - temu se v nemščini reče *Einstellung*; drža tistega, ki je za vse to odgovoren, ki je zadaj, pa se prav tako imenuje *Einstellung*. Obe plati sta torej ne-ločljivi: *kazati se ne da, ne da bi razkrili pogled, drža pogleda!* Nisem čisto prepričan, če moja naslednja beležka sodi v ta kontekst, vendar gre za zadevo, ki me trenutno zelo okupira, zato vam jo bom pač predstavil. Predvidevam, da ste na televiziji vsi videli tisti slavn videoposnetek amaterja iz Los Angelesa. Ta belec je s svojo videokamero posnel prizor, v katerem štirje beli policaji pretepajo črnca, ki je prekoračil dovoljeno hitrost. Bolj kot nasilnost tega prizora me je šokirala kvaliteta pogleda tega amaterja, se pravi, drža pogleda

tega amaterja, njegov *Einstellung*. Posnel je ta prizor z nedolžnim, zaskrbljenim pogledom. Vsak dan je na ameriški televiziji mogoče videti tisoč podobnih prizorov, še hujših, še bolj nasilnih, še grših, še bolj eksplicitnih... Ne gre zgolj za dejstvo, da je bil ta droben videotrak *resničen*. Navsezadnje bi ga ta amater lahko posnel tudi na prizorišču snemanja kakkega filma, od daleč. Prav njegov pogled je bil tisti, ki je videofilm naredil za resničnega. Na tem traku smo videli tresljaje njegove roke in njegove široko odprte oči. Videli smo njegov strah in grozo pred tistim, kar vidi. Kot veste, so bili pretepači »oprani« - skoraj bi moral reči »obeljeni« - , saj se belim sodnikom ta videotrak ni zdel zadosten dokaz njihove krivde. Upam si reči, da je bil val nasilja v Združenih državah kot reakcija na to razsodbo nekaj povsem logičnega. Kot veste, je ameriško ljudstvo vztrajno pitano z nasiljem, tako na televiziji kot - še posebej - na filmu. Vendar ne bom govoril o tem. Nočem vas dolgočasiti še z eno moralistično diskusijo o nasilju na filmu. Hočem vam le povedati, da je za temi milijoni nasilnih podob, s katerimi nas vztrajno bombardira ameriški film, vselej neki ciničen, prezirljiv, indiferenten in merkantilen pogled - morda ne čisto vselej, vendar v veliki večini primerov. Ta droben amaterski videotrak pa je pokazal pogled resnice. Zato si upam iti tako daleč in nemire v Los Angelesu interpretirati kot povsem zdravo reakcijo, sprovcirano z eno samo resnično podobo nasproti tisočim neresničnim podobam. Vse preveč preprosto je reči, da so bili nasilni nemiri revolt proti krivični oprstitvi obtožbe. Mislim, da so bili revolt nekega pogleda, nekega načina gledanja, neke drža pogleda. Američanov je 260 milijonov, oboroženih pa je 200 milijonov: to sem zvedel predvčerajšnjim na performansu Laurie Anderson. Obstoj tega orožja, samo to orožje povzroča in izzi-va nasilje, to orožje je nasilje. Podobe se mu ne znajo več upirati, kot bi ne bilo več drža pogleda, ki bi se mu znala zoperstaviti. Dobro veste, da Američani za snemanje filma rečejo *to shoot a picture*. To je drža, o kateri vam govorim, to je *Einstellung*: kamera, ki se vrti v obe smeri, ki *strelja* v obe smeri. *Strelja*... Ko bi le pogled za kamero imel moč, da ustavi prst, ki hoče sprožiti sprožilec... To ni bila lekcija o filmu, to je bila filmska lekcija.

WIM WENDERS

PREVEDEL: STOJAN PELKO

FOTO: DIEGO ANDRES GOMEZ